

2. Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη

Νόμισμα του Ιωάννη Γ' Δούκα Βατάτζη (1222-1254) (Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο).

Όροι-κλειδιά της ενότητας

Λατινοκρατία, αυτοκρατορία Κωνσταντινούπολης, βασίλειο Θεσσαλονίκης, δουκάτο Αθηνών, ηγεμονία Αχαΐας, αυτοκρατορία Τραπεζούντας, αυτοκρατορία Νίκαιας, κράτος Ηπείρου, δεσποτάτο Μυστρά, ανασύσταση Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ξύπνημα εθνικού αισθήματος στον Ελληνισμό του Βυζαντίου.

α. Τα λατινικά κράτη

Με τη διανομή των βυζαντινών εδαφών (**Ρωμανία**) αρχίζει η περίοδος της **Λατινοκρατίας**. Η μερίδα του λέοντος περιήλθε στους Βενετούς, που έλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της Βασιλεύουσας και τα σημαντικότερα λιμάνια και νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγους.

Ο κόμης Βαλδουίνος της Φλάνδρας πήρε την **αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης**, από την οποία εξαρτιόταν το **basίλειο της Θεσσαλονίκης** (περιλάμβανε θρακικά και μακεδονικά εδάφη). Στη Ν. Ελλάδα υπήρχαν δύο ακόμη λατινικά κράτη, εξαρτημένα από το Βασίλειο Θεσσαλονίκης, κατά το σύστημα της αλυσιδωτής εξάρτησης: **το δουκάτο των Αθηνών και η ηγεμονία της Αχαΐας**. Στο πρώτο κυριάρχησαν κατά το 14ο αι. αρχικά οι Καταλανοί και αργότερα μια φλωρεντινή οικογένεια τραπεζιτών, ενώ από το δεύ-

τερο γεννήθηκε το Δεσποτάτο του Μυστρά.

β. Τα ελληνικά κράτη

Μετά την πτώση της Πόλης (1204) οι δυνάμεις του Ελληνισμού βρήκαν καταφύγιο σε τρία **ελληνικά** κράτη: Το πρώτο από αυτά ήταν η **αυτοκρατορία της Τραπεζούντας** που εκτεινόταν στις **ΝΑ ακτές του Ευξείνου Πόντου**.

Το κράτος της Τραπεζούντας κατά το μαροκινό γεωγράφο Ουμάρι (μέσα 14ου αι.)

Αδιάκοπα διασχίζουν τη χώρα αυτή ταξιδευτές, που κατευθύνονται προς την επαρχία Κρίβν, την έρημο του Καμπσάκ και άλλες χώρες στο Βορρά. Η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας είναι πιο μεγάλη και σπουδαία στα μάτια των χριστιανών μοναρχών από το Βασίλειο της Γεωργίας, γιατί ο πληθυσμός της είναι μεγαλύτερος και τολμηρότερος. Ο βασιλιάς της Τραπεζούντας είναι από γενιά ενδοξότερη και υπερέχει κατά πολύ σε δύναμη από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Οι στρατιώτες του, αν και λίγοι και άσχημα εξοπλισμένοι, είναι ήρωες και θυμίζουν φοβερά λιοντάρια που δεν επιτρέπουν στη λεία τους να ξεφύγει ποτέ [...].

A. Bryer, *Shipping in the Empire of Trebizond*, *Mariner's Mirror* 52 (1966) 3-4.

Το δεύτερο και ισχυρότερο, όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια, κράτος ήταν η **αυτοκρατορία της Νίκαιας στο ΒΔ τμήμα της Μ. Ασίας**, και το τρίτο το **κράτος της Ηπείρου**, που περιλάμβανε την Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία.

Η φραγκική καταπίεση στη Στερεά Ελλάδα

Στα Σάλωνα (Αμφίσσα) ζούσε ένας φράγκος αυθέντης, με το παρωνύμι Κόντος, πολύ κακός άνθρωπος, κλέφτης, άρπαγας και κακότροπος. Και ξεγύμνωνε και έδερνε και βασάνιζε με αγγαρείες (υποχρεωτικές υπηρεσίες) και ταλαιπωρίες τους Σαλωνίτες. Τελευταία μαθαίνοντας πως ο δεσπότης (επίσκοπος) Σαλώνων Σεραφείμ είχε πολλά πλούτη και μια ωραιότατη ανεψιά, αποφάσισε να πάρει την κόρη στο παλάτι του, αρπάζοντας και τα πλούτη του Σεραφείμ. Ο δεσπότης μαθαίνοντας το άρπαγμα της ανεψιάς του, σήκωσε με λόγους τους Σαλωνίτες εναντίον του τυράννου και έγγραψε στους Τούρκους να έρθουν να τους παραδώσουν τα Σάλωνα λέγοντας καλύτερα να δουλεύουμε Τούρκους παρά Φράγκους.

Το Χρονικό του Γαλαξειδίου, Ευθύμιου Πενταγιώτη ιερομόναχου, Αθήνα 1996 (γλωσσική προσαρμογή), 211-212.

Ο Ιωάννης Βατάτζης (1222-1254) απαγορεύει την εισαγωγή πολυτελών ενδυμάτων

Ο αυτοκράτορας είδε ότι οι Ρωμαίοι σπαταλούσαν, χωρίς να υπάρχει ανάγκη, τα πλούτη τους, για να αγοράσουν ενδύματα από ξένους λαούς-παρδαλά ρούχα που είχαν κατασκευάσει πέρσες και σύροι υφαντουργοί και κομψά ενδύματα που είχαν υφανθεί από ιταλούς υφαντουργούς.

Γι' αυτό έβγαλε νόμο, κατά τον οποίο, αν κάποιος από τους υπηκόους του και η οικογένειά του φορούσαν τέτοια ξενόφερτα ρούχα, θα κηρυσσόταν άτιμος. Όλοι ήταν υποχρεωμένοι να φορούν ρούχα που κατασκευάζονταν στη χώρα των Ρωμαίων και από ρωμαίους υφαντουργούς.

Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία, έκδ. Ι. Bekker-L. Schopen (Βόννη 1829), τόμ. 1, 43.

Μετά τη **μάχη της Πελαγονίας (1259)** τα κάστρα **Μάνη, Γεράκι, Μονεμβασία και Μυστράς** παραχωρήθηκαν από τους Φράγκους στο Βυζάντιο και αποτέλεσαν τον πυρήνα ενός μικρού κράτους που απορρόφησε βαθμιαία τις φραγκικές κτήσεις και **εξελίχτηκε στο δεσποτάτο του Μυστρά**. Αυτό κυβερνιόταν από ένα δεσπότη, αδελφό του βυζαντινού αυτοκράτορα.

Πρωτεύουσα του δεσποτάτου ήταν ο Μυστράς. Η πόλη, που έχει σήμερα εγκαταλειφθεί, αποτελεί με τα παλάτια, τα αρχοντικά και τις εκκλησίες της ζωντανή μαρτυρία για το μεγαλείο του πολιτισμού και της τέχνης του δεσποτάτου.

γ. Λατίνοι και Έλληνες

Τα τέσσερα αυτά κράτη συσπείρωσαν τις δυνάμεις του Ελληνισμού κατά των Λατίνων. Οι κατακτητές έδειξαν υπεροψία και περιφρόνηση προς τους «σχισματικούς» Έλληνες, οι οποίοι, με ελάχιστες εξαιρέσεις, αντιστάθηκαν αποφασιστικά στους Λατίνους.

δ. Νέα ιδεολογία και ανάκτηση της Πόλης

Όπως είπαμε και πιο πάνω, τα ελληνικά κράτη συνένωσαν τις δυνάμεις του Ελληνισμού και αποτέλεσαν το φιλόξενο καταφύγιό τους, αποκρούοντας τις επιθέσεις των Λατίνων. Ήδη από το 1071 και ιδίως όμως μετά την Άλωση της Πόλης (1204), ο Βυζαντινός άρχισε να συνδέεται με το ιστορικό του παρελθόν. Αρχαία ελληνική κληρονομιά και χριστιανική πίστη αρχίζουν να συμβιβάζονται στη συνείδησή του και να γίνονται τα συστατικά της στοιχεία. Η νέα αυτή ιδεολογία ισοδυναμεί με το ξύπνημα ενός **εθνικού αισθήματος** στον Ελληνισμό που αποτελεί πλέον το μοναδικό στήριγμα του Βυζαντίου.

Αφού εδραίωσαν τη θέση τους, τα ελληνικά κράτη οργανώθηκαν στρατιωτικά και πολιτικά, πρόκοψαν στην οικονομία και τον πολιτισμό και επιδόθηκαν σε έναν αγώνα δρόμου για την ανάκτηση της Πόλης και την **ανασύσταση** της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Το έργο αυτό πραγματοποιήθηκε τελικά από τον αυτοκράτορα της Νίκαιας Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο (1261).

Τα λατινικά και ελληνικά κράτη που διαδέχτηκαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία (1204)

Ερωτήσεις

1. Πώς συνδέονται, σύμφωνα με το δεύτερο παράθεμα, η Φραγκοκρατία με την οθωμανική κατάκτηση στο γεωγραφικό χώρο της Στερεάς Ελλάδας;
2. Γιατί ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης (1222-1254) απαγόρευσε, κατά τη γνώμη σας και σύμφωνα με το σχετικό κείμενο, την εισαγωγή και τη χρήση πολυτελών δυτικών και ανατολίτικων ενδυμάτων;
3. Η περιγραφή του άραβα γεωγράφου Ουμάρι προέρχεται από τον γενουάτη έμπορο Μπέλμπαν. Πού φαίνεται αυτό; Πού οφειλόταν η ευημερία και η δύναμη του κράτους της Τραπεζούντας;
4. Συγκέντρωσε, παρουσίασε και σχολίασε λογοτεχνικές περιγραφές, σχέδια, εικόνες και εικαστικά έργα σχετικά με τους ναούς και την πόλη του Μυστρά.

